

В.Гнатюка. Серія: Історія / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2 – С. 18–22. 4. Мазурок О. Роль української студентської крайової ради у діяльності "Профорусу" упродовж 1921–1926 рр. / О. Мазурок // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 162–168. 5. Мазурок О. Участь тернопільських студентів у діяльності професійної організації українського студентства "Профорус" у 1921–1926 рр. / О. Мазурок // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення) / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. У двох частинах. – Ч. II. – С. 204–207. 6. Мазурок О. М. "Культурно-освітня та видавнича діяльність професійної організації українського студентства "Профорус" на західноукраїнських землях у 1921 – 1926 рр." / О. М. Мазурок // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Історія / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 2. – Ч.1. – С. 71–77. 7. Тарабан В. М. Утвердження та діяльність центрального союзу українського студентства у 20-ті роки ХХ ст. / В. М. Тарабан // Держава та армія. – Львів:, 2000. – № 408. – С. 187–190. 8. Центральний державний історичний архів України у м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), ф. 399, оп. 1. спр. 1, арк. 18. 9. ЦДІАЛ України, ф. 399, оп. 1. спр. 2, арк. 63. 10. Там само, спр. 3, арк. 19. 11. Там само, спр. 14, арк. 6. 12. Там само, спр. 15, арк. 10. 13. Там само, спр. 32, арк. 3. 14. Там само, спр. 62, арк. 4. 15. Там само, спр. 92, арк. 11. 16. Там само, спр. 94, арк. 33. 17. Там само, спр. 97, арк. 49. 18. Там само, спр. 99, арк. 208. 19. Там само, спр. 133, арк. 259. 20. Там само, спр. 134, арк. 82. 21. Там само, спр. 221, арк. 3. 22. Утвердження та діяльність Центрального союзу українського студентства у 20-ті рр. ХХ століття. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8810/1/28.pdf>

Ольга Мазурок

**СВЯЗЬ И СОТРУДНИЧЕСТВО ЦЕНТРАЛЬНОГО СОЮЗА УКРАИНСКОГО
СТУДЕНЧЕСТВА В ПРАГЕ С ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИЕЙ
УКРАИНСКОГО СТУДЕНЧЕСТВА "ПРОФОРУС" НА ПРОТЯЖЕНИИ 1921–1926 ГГ.**

В статье на основе анализа ряда архивных документов УКСРады западных земель Украины речь идет о связи и сотрудничестве Центрального союза украинского студенчества в Праге с профессиональной организацией украинского студенчества "Профорус"

Ключевые слова: "Профорус", ЦЕСУС, ЦЕДУС, студенчество, сотрудничество.

Olga Mazurok

**CONNECTION AND ASSOCIATION CENTRAL UNION UKRAINIAN STUDENTS IN
PRAGUE WITH UKRAINIAN STUDENTS UNION "PROFORUS" DURING 1921–1926**

The article deals with the analysis of archive documents connected with the Connection and association Central union Ukrainian students in Prague with Ukrainian students union "Proforus" during 1921–1926

Key words: "Proforus", CESUS, CEDUS, students, association.

УДК 94(477)

Тетяна Савенко

МІЖНАРОДНА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЛЕНІВ НТШ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У публікації розглянуто найважливіші напрямки наукової роботи НТШ у міжвоєнний період.

Ключові слова: загальні збори, Головна управа, статут, наукова праця, конгрес.

У культурно-просвітньому русі Західної України в міжвоєнний період вагомий вплив мала наукова діяльність НТШ. Упродовж 1919–1939 рр. розбудовується структура товариства, вдосконалюються форми і напрями роботи, налагоджується співпраця з іншими науковими установами.

Мета статті полягає у висвітленні широкого спектру наукової діяльності членів НТШ у міжвоєнний період.

Основні завдання дослідження ґрунтуються на аналізі механізму наукової, дослідницької та організаційної діяльності товариства.

Після Першої світової війни НТШ відновило свою діяльність у березні 1921 р., поряд з іншими українськими культурно-освітніми й господарськими установами. Розпочався новий етап наукової і громадської праці, силами нового покоління, загартованого у війні і національно скристалізованого в період існування держави у 1918–1920 рр. НТШ у складних умовах міжвоєнного періоду ставило

собі за мету "стати осередком наукової роботи... організувати наукову роботу і в тій організації виховувати... нові наукові... кадри..." "... Прийти з часом до українсько-руської Академії наук..." [1, с. 2–3].

Важливою віхою у відновленні НТШ стали перші повоєнні загальні збори, які проходили 28 березня 1921 р. на яких ставилися завдання відновлення організаційної діяльності. Збори проходили у присутності представника польської поліції Львова. НТШ обрало новий склад Головної управи і його голову – В. Щурата, В. Охримович заступник голови, В. Левицький – секретар Головної управи, А. Андрохівич – касир. [2, с. 1–2]. Секретарем зборів обрано Ю.Полянського, який зачитав протокол останніх зборів товариства [2, с. 3].

У період міжвоєнного двадцятиліття товариство працювало в руслі пошуку нових форм і методів науково-дослідної роботи. Науковці НТШ, які були учасниками конференцій, симпозіумів, наукових з'їздів, де репрезентували товариство науковим і громадським організаціям різних країн, як інституцію академічного рівня.

На початку 1920 р. налагоджується наукова робота. У товаристві заснували перші Інститути – бактеріолого-хімічний та нормальної і паталогічної психології під керівництвом С.Балея [12, с. 40].

25 лютого 1922 р. у Празі створено слов'янський Інститут, що мав на меті підтримувати та розвивати наукові й економічні зв'язки зі слов'янськими країнами. Уже на перші загальні збори у списках член-кореспондентів були прізвища видатних українських науковців, членів НТШ, професорів І. Огієнка, К. Студинського, С. Смаль-Стоцького, О. Колесси, В. Сімовича та інших [4, с. 31].

У квітні 1924 р. за ініціативи М. Кордуби та І. Свенціцького Головна управа скликала спеціальне засідання секцій для наради щодо заснування Інституту українознавства та слов'янознавства й української історії. Цей проект було прийнято, але відповідного дозволу від влади до кінця 1925 р. не надійшло [7, с. 18].

У Празькому національному музеї 4 червня 1924 р. у залі Пантеону відбулося відкриття І Всеслов'янського географічного конгресу. Професор М. Пасівка, голова конгресу, звернувся з привітальними словами до усіх делегатів "...які виявилися як представники всіх слов'янських народностей, як державних так і не державних..." [13, с. 4]. Виступаючи від імені чеського народу, міністр Й. Маркович висловив сподівання, що з'їзд послужить тіснішим зв'язком між слов'янськими народами. Як повноправну наукову установу запрошено НТШ, у конгресі приймали участь члени етнографічної комісії у складі: Ф. Колесси, М. Кордуби, І. Раковського, С. Рудницького. Репрезентуючи товариство, виступали О. Колесса, І. Раковський та К. Студинський [14, с. 296]. У 1926 р. у Першому українському науковому з'їзді, у Празі знову приймає участь делегація від товариства. У Першому з'їзді слов'янських філологів від НТШ приймав участь К. Студинський [15, арк. 5].

Упродовж 25 травня – 4 червня 1927 р. у Харкові тривала "Всеукраїнська конференція в справі упорядкування українського правопису". До правописної наради учені НТШ проклали довгий шлях складної і копіткої праці, де постійно домінувала думка про створення єдиного українського правопису. У плані підготовки до правописної конференції на спеціальних шести засіданнях філологічної секції НТШ обговорено проект нового правопису. Його текст опрацював О. Макарушка. На конференції Західну Україну представляли члени НТШ – В. Сімович, К. Студинський, І. Свенціцький. К. Студинський виголосив підсумкову промову [16, с. 67].

У 1927 р., Ф. Колесса, як делегат від НТШ, брав участь у з'їзді слов'янських етнографів та географів у Празі, а 1930 р. він приймав участь у Другому конгресі народного мистецтва у Бельгії [10, с. 10]. У 1927 р. відбувся масштабний проект, який мав велике значення для формування нових напрямків у тогочасній європейській історіографії. У Варшаві авторитетний польський історик, дослідник європейського середньовіччя і польсько-українських стосунків М. Гандельсман проголосив створення федерації історичних товариств Східної Європи, метою якої було пропагувати ідеї цього великого історично-культурного регіону. У червні 1927 р. відбувався Перший конгрес новоствореного товариства з метою налагодження співпраці між усіма східноєвропейськими науковими інституціями. Членами виконавчої комісії федерації і представниками української науки від НТШ стали М. Кордуба та І. Крип'якевич [17, с. 330].

Це була масштабна подія в науковому світі. Участь у конференції приймали 150 учених: представники академії наук, університетів, різних наукових установ і товариств, редакцій історичних журналів. Крім М. Кордуби та І. Крип'якевича у конференції брали участь І. Свенціцький, І. Огієнко, Р. Смаль-Стоцький, А. Годінка. І. Крип'якевича обрано від українців до редакційної комісії слов'янських старожитностей, М. Кордуба засідав у президії словникової комісії і семичленній управі, створеній на конференції федерації наукових установ Східної Європи і слов'янських земель [17, с. 235].

За ініціативи І.Свенціцького, 20 вересня 1929 р. засновано комісію сходознавства у складі: І. Кокорудза, М. Кордуби, О. Макарушки, І. Раковського. У плані роботи якої було вивчення впливів Сходу на Західну Україну, планувалося дослідження європейсько-українських взаємин у мові,

літературі, мистецтві. Доробки комісії підкреслювали самобутність української культури, підносили її до рівня європейських культур [18, с. 37–38].

Упродовж 6–13 жовтня 1929 р. відбувся Перший з'їзд слов'янських філологів у Празі. З привітальними словами виступали усі запрошені делегати. К.Студинський, як представник НТШ, виступав українською мовою. Цей факт викликав офіційний протест, адресований президії з'їзду, обурення. Така реакція внесла не зовсім зрозумілий, окрім українців, дисонанс [19, с. 43].

На початку серпня 1931 р. редакція УРЕ звертається до НТШ з проханням допомогти професору М. Плевако у праці над бібліографічним словником українських письменників. Голова редакції УРЕ – А.Біленький просив НТШ допомогти організувати у Львові бібліографічний опис тих видань, яких немає у радянській Україні. Він зобов'язувався надіслати бібліотеці НТШ низку рідкісних видань і старовинних публікацій, відсутніх у бібліотеці НТШ. Цей бібліографічний словник українських письменників повинен був містити біографічні відомості про всіх українських письменників від найдавніших часів [20, арк. 4].

З 20 березня 1932 р. розпочав роботу Другий Український науковий з'їзд у Празі, організований Українським академічним комітетом для інтелектуальної співпраці Ліги Націй. У з'їзді від НТШ брав участь І.Раковський, виступав з доповіддю, що стосувалася національної приналежності українців [21, с. 13–15].

Неодноразово Український науковий інститут в Берліні, з нагоди відкриття 1 лютого 1933 р. української географічної виставки і українського тижня, запрошували прийняти участь НТШ. Виставка мала відбутися у Пруській державній мистецькій бібліотеці, і якщо НТШ не матиме змоги прийняти участь, то це було б "...великою втратою й недопустимою прогалиною коли б ми не мали змоги показати експонати, якими володіє хвальне Наукове товариство ім. Шевченка" [22, арк. 13]. Така оцінка вартості і значимості експонатів товариства, є доказом провідного місця і ролі НТШ у світовій науці і культурі, його авторитету.

М. Кордуба був учасником VII конгресу у Варшаві 1933 р. Це була масштабна подія для наукового світу. Офіційно у конгресі брала участь 12 українських істориків, зокрема НТШ представляли, окрім М. Кордуби, М. Чубатий, Р. Зубик та Я. Пастернак. Темою доповіді М. Чубатий обрав "Предмет історії українського права" [13, с. 303–304], що викликало жваву і творчу дискусію щодо цього питання. Через те, що на конгресі не допустили промови українською мовою, він виголошував доповідь німецькою мовою. Детальний аналіз конгресу та свої враження М.Чубатий подав у статті "VII Міжнародний конгрес істориків та українці (спостереження історика)" [23, с. 102].

Напередодні VIII Міжнародного конгресу історичних наук, у Цюриху, відбулися наради "Федерації історичних товариств Східної Європи", що об'єднувала 41 наукове товариство, які займалися вивченням Східної Європи і слов'янства, до їх складу входило і НТШ, яке внесло вагомий науковий доробок у розкриття цих питань [24, с. 267].

У Львові організовується група співробітників історичної секції та комісії Західної України ВУАН. М. Грушевський, спираючись на них, розпочинає підготовку "Бібліографічного реєстру Західної України", який мав би охоплювати широкий спектр наукових напрямів, планувалося систематично подавати анотовані бібліографічні описи книг і статей з окресленої тематики, вміщувати критику, огляди. Фактично це було підґрунтям створення всеукраїнського реферативного журналу з суспільних наук [24, с. 229].

Упродовж 9–15 вересня 1934 р в Софії проходив IV Міжнародний конгрес візантологів, на ньому від НТШ виступали з доповідями Й. Скрутьєн та І. Свенціцький [13, с.305]. Цього ж року, на Другому Міжнародному з'їзді слов'янських філологів який проходив у Варшаві, від НТШ приймають участь І. Свенціцький, К. Студинський, Я. Рудницький, І. Ковалик, О. Мельник. С. Смаль-Стоцького обрали до складу почесного комітету з'їзду [25, с.166–167]. У січні 1934 р., В.Сімович одразу після повернення із Праги, активно включається у роботу товариства. 27 березня 1935 р. його обирають науковим секретарем – референтом наукових справ [26, с. 56].

Завдяки ідейній та наполегливій праці членів товариства, виникають нові комісії, які стають основною силою, що займається дослідницькою та пошуковою роботою. Були утворені нові комісії: шевченкознавства при філологічній секції; сходознавства; нової історії України; української мови: у 1935 р. у складі математично-природописно-лікарській секції створено комісію охорони природи [27, арк. 12–13]. Своє завдання вона вбачала у захисті опікуватися флори і фауни, цінними геологічними об'єктами краю. Першим об'єктом наукової роботи комісії став кедровий заповідник площею 255,19 га на горі Яйце, біля с. Підлютого [27, арк. 3–4].

Маючи на меті отримання належної підтримки польського уряду, 28 травня 1935 р. НТШ відрядило до Варшави делегацію у складі І.Раковського, Ю.Мудрака та Є.Храпливого. На зустрічі із прем'єр-міністром, міністром освіти і релігійних вірувань та міністром внутрішніх справ Польщі, делегація проінформувала про діяльність та досягнення НТШ і намагалася домогтися державної допомоги, а також заснування державного Наукового інституту українознавства і Українського

університету. Результатом переговорів делегації НТШ з польськими урядовцями було виділення для товариства незначної допомоги у розмірі 12 тис. злотих щорічно [28, с. 4].

1 грудня 1935 р. розпочала роботу виставка демографічно-господарських карт і діаграм "Український народ, його життя і праця" автором якої був В.Кубійович, яка проходила у залах музею НТШ. На відкритті виставки були присутні представники науки, культури, преси. Із вступним словом привітання виступив голова НТШ І. Раковський, який коротко розповів про походження, територію України, населення, а також визнав В.Кубійовича- основоположником української демографії [29, арк. 111]. Експозиції виставки були представлені у Коломиї, Станіславі, Тустановичах, Дрогобичі, Перемишлі. Згадана виставка карт і діаграм за підтримки УНІ відбулася і у Берліні [29, арк. 112].

З метою похваллення наукової роботи, на засіданні 24 грудня 1935 р., В.Сімович запропонував проект реорганізації, згідно з яким, при кожній секції створювалися б окремі комісії, які повинні стати основою науково-дослідної роботи. Це дало б змогу поглиблювати, розширювати перспективним науковцям знання, спеціалізуватися у певній науковій галузі [30, с. 30–32]. Головна управа товариства схвально сприйняла цей проект і уже 28 червня 1935р., доручила усім секціям провести відповідну реорганізацію [30, с. 37].

У зв'язку з розширенням дослідницької роботи з українознавчих дисциплін, виникла необхідність систематизувати усі наукові дослідження в цій галузі, назріла потреба створити науково-дослідну установу, яка б впорядковувала, займалася вирішенням організаційних питань, спрямовувала дослідження. Президією товариства 13 січня 1936 р. ухвалено створити таку установу, 7 березня складено докладну програму Інституту українознавства. Головна управа НТШ, 10 червня прийняла до відома цю програму, та постановила "...опісля згоди певних чинників на заснування такої установи..." [31, арк. 8]

Непересічною подією у житті товариства, стало те що, міністр освіти і віросповідань спільно з куратором Львівського шкільного округу 11 березня 1936 р. відвідали НТШ. Президія товариства на чолі з професором, доктором І. Раковським привітали міністерську делегацію у залі засідань, провели екскурсію корпусами інституції. Міністр оглянув бібліотеку, природознавчий музей та посмертну виставку О.Новаківського. Остання вразила гостей змістовністю і наповненістю. У розмові з президією, міністр цікавився умовами і потребами наукової праці товариства [32, с. 5].

Упродовж 19–29 березня 1936 р. у Софії проходило відкриття з'їзду слов'янських географів і етнографів, на якому представник НТШ В.Кубійович мав три доповіді і представив виставку карт та діаграм, ці праці стали основою "Атласу України" [33, арк. 22].

16 серпня 1936 р. відбулося відкриття IV з'їзду слов'янських географів у м. Софії. Приймали участь у ньому, репрезентуючи українську науку від НТШ – В. Кубійович від Українського Вільного Університету – В.Щербаківський. В. Кубійович презентував ученим конгресу виставку "український народ", автор давав пояснення експонатам відповідав на запитання. Ця експозиція доводила культурну, мовну своєрідність, релігійну відмінність українців [14, с. 310].

У з'їзді польських працівників музеїв, що проходив 26–29 вересня 1936 р., у Вільно брав участь представник НТШ – Я. Пастернак [11, с. 28].

Участь у міжнародних з'їздах, на які було запрошено НТШ, можливість відрядити свого представника на з'їзд візантологів, що проходив у Римі 20–27 вересня 1936 р. представляв інституцію Й. Скрутень [30, с. 5–6]

28 квітня 1937 р. Головна управа НТШ прийняла постанову про організацію Інституту українознавства, у зв'язку з чим складено план і опрацьовано програму цієї установи [31, арк. 8]. Проект створення Інституту українознавства передбачав видавництво наукового журналу зі сфери українознавчих проблем. На жаль, ці плани не були втілені у життя через складне матеріальне становище товариства.

Окрім того, діяли комісії: літературознавства; національної економіки; соціології й статистики у складі історично-філософської секції; географічна; музикознавча;термінологічна; старої історії України; історично-джерелознавча; комісія для дослідження української літератури. Організовано комісію музею військово-історичних пам'яток [29, арк. 115]. Деякі комісії ще перебували у стадії підготовки до праці це – комісія слов'янознавства та агрономічно-наукова [30, с. 58].

Широким був спектр дослідницької роботи. Наприклад, історично-джерелознавча комісія аналізувала джерела княжої і пізніших епох, здійснила поділи історії України на періоди [34, с. 51]. Термінологічна комісія при математично-природописно-лікарській секції опрацьовувала українську термінологію математичних, природничих наук, виробила українську термінологію до польського законодавства [12, с. 40].

Члени НТШ наполегливо беруть участь у міжнародних з'їздах, конференціях, працюють у авторитетних інституціях Європи, де здобули світову славу і визнання. Це сприяло обміну думок, швидкому реформуванню світової науки і культури, залученню до праці молодих науковців

На V з'їзді українських музеологів у Перемишлі, який проходив 16–17 травня 1937 р. НТШ представляли Я.Пастернак, І. Крип'якевич, І. Гургула, І. Свенціцький, В. Щурат, В.Залозецький. І. Свенціцький виголосив доповідь про історію розвитку української музейної справи, Я. Пастернак, директор музею НТШ (1929–1939 рр.) високо оцінив діяльності музею товариства [30, с. 32, 59].

НТШ брало активну участь у підготовці з'їзду української культури, що відбувся у липні 1938 р. з нагоди ювілею товариства "Просвіта", взяло на себе організацію наукової секції та педагогічної вистави [35, с. 492–495].

Упродовж 28 серпня – 4 вересня 1938 р. у Цюріху проходив VIII Міжнародний конгрес істориків, від НТШ брав участь М. Кордуба. Форум істориків відбувався на тлі загострення міжнародних відносин у Європі у переддень Другої світової війни. Згодом газета "Діло" повідомляла, про те що доповідь М. Кордуби на тему "Домінуюче становище Галицько-Волинської держави на Сході Європи в II половині XIII ст." отримала схвальну оцінку дискусії, прохання до ученого з боку німецьких і чеських професорів надіслати їм копії доповіді [36, с. 3].

Наприкінці 1937 р. відбулися чергові загальні збори членів НТШ. На яких голова І.Раковський звернув увагу на особливе значення і завдання товариства у Львові, оскільки Українська акадeмія наук у Києві втратила будь-які можливості "плекати і розвивати неосяжну українську науку" [31, арк. 23]. Поступ європейської науки вимагав оновлення, поживавлення наукової роботи. Та й самі науковці, зокрема дійсні члени історично-філософської секції, ставили до кожної наукової публікації певні вимоги. В.Старосольський звертав увагу, на те що "...у тематиці праць "Історично-Філософської секції НТШ бракує історичних синтез ...". Він наголошував на тому, що в майбутньому треба встановити контакти зі світовими науковими інституціями, зокрема з Інститутом Рокфеллера і комітетом міжнародної інтелектуальної співпраці при Лізі Націй [37, с. 160].

Отже, члени НТШ брали активну участь у міжнародних з'їздах, конференціях, працювали в авторитетних інституціях Європи, де здобули світову славу і визнання, не залишалися осторонь репрезентації науки на міжнародному рівні. Це сприяло обміну думок, швидкому реформуванню науки і культури, залученню до праці молодих науковців, досвідчених спеціалістів. Таким чином, наукова діяльність товариства справила значний вплив на культурне й наукове життя Західної України у міжвоєнний період.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Наукова діяльність Товариства ім. Т. Шевченка в 1896 – 1897 / М. Грушевський // Діло. – 21 січня – 2 лютого 1898.
2. Хроніка НТШ. – Львів, 1922. – Ч. 65–66. – 102 с.
3. Лев В. Наукова і видавнича праця НТШ / В. Лев // Альманах УНС. – 1973. – С. 55–62.
4. Кліш А. Кирило Студинський: життя та діяльність / А. Кліш. – Тернопіль, 2011. – 220 с.
5. Кревецький І. Бібліотека НТШ у Львові / І. Кревецький. – Львів, 1929. – 16 с.
6. Замітка про спільне засідання трьох секцій НТШ // Діло. – 24 травня 1924. – С. 4.
7. Хроніка НТШ. – Львів, 1926. – Ч. 67–68. – 176 с.
8. Хроніка НТШ. – Львів, 1930. – Ч. 69–70. – 135 с.
9. Романів О. Наукове товариство ім. Шевченка – перша Українська Академія Наук / О. Романів // Київська старовина. – 1999. – № 2. – С. 49–71.
10. Хроніка НТШ. – Львів, 1932. – Ч. 71. – 39 с.
11. Хроніка НТШ. – Львів, 1935. – Ч. 72. – 100 с.
12. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка: 1873–1949 / В. Кубійович. – Львів, 1991. – 53 с.
13. Перший Всеслов'янський географічно-етнографічний конгрес // Діло. – 13 червня 1924. – С. 4.
14. Мороз М. Матеріали до хронології діяльності Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1944 роки). З історії НТШ / М. Мороз // З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. – Львів, 1998. – С. 260–319.
15. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 96, арк. 21.
16. Гузар О. Роль Наукового товариства ім. Шевченка у формуванні єдиного загальноукраїнського правопису. 1900–1929 роки / О. Гузар // З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. – Львів, 1998. – С. 44–68.
17. Korduba M. Chmielnicki Bohdan Zenowi / M. Korduba // Polski słownik biograficzny. T. 3. – Kraków, 1937. – S. 329–334.
18. Головацький І. Іван Раковський. Визначні діячі НТШ. Життєписно-бібліографічний нарис / І. Головацький. – Львів, 2004. – 211 с.
19. Єдлінська У. Кирило Студинський. Визначні діячі НТШ. Життєписно-бібліографічний нарис / У. Єдлінська. – Львів, 2006. – 309 с.
20. ЦДІАЛ України, ф. 771, оп. 1, спр. 10, арк. 11.
21. Другий науковий з'їзд у Празі. – Прага, 1934. – С. 13–15.
22. ЦДІАЛ України, ф. 771, оп. 1, спр. 13, арк. 16.
23. Григорук Н. Микола Чубатий і Наукове товариство ім. Шевченка / Н. Григорук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – С. 101–104.
24. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939) / О. Рубльов. – Київ, 2004. – 631 с.
25. Даниленко В. Академік Степан Смал-Стоцький: життя і діяльність 1859–1938 рр. / В. Даниленко О. Добржанський. – К.-Чернівці, 1996. – 207 с.
26. Білоус М. Василь Сімович. Визначні діячі НТШ. Життєписно-бібліографічний нарис / М. Білоус, З. Терлак. – Львів, 1995. – 179 с.
27. ЦДІАЛ України, ф. 309, оп. 1, спр. 88, арк. 65.
28. Раковський І. Спомин про НТШ у Львові / І. Раковський // Український історик. – 1979. – № 1–4 (61–64).
29. ЦДІАЛ України, ф. 362, оп. 1, спр. 55, арк. 191.
30. Хроніка НТШ. – Львів, 1937. – Ч. 73. – 126 с.
31. ЦДІАЛ України, ф. 309, оп. 2, спр. 10, арк. 23.
32. Новий час. – Ч. 59. – 14.03.1936. – с. 5.
33. ЦДІАЛ України, ф. 309, оп. 38, арк. 37.
34. Кучер Р. Наукове Товариство ім. Шевченка: Два ювілеї / Р. Кучер. – Київ,

1992. – 112 с. 35. Зуляк І. Діяльність "Просвіти" у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939) / І. Зуляк. – Тернопіль, 2005. – 964 с. 36. Українські вісті – 1938. – № 197 (6.09). 37. Древницький Ю. Володимир Старосольський громадсько-політична та наукова діяльність / Ю.Древницький. – Тернопіль, 2012. – 303 с.

Татьяна Савенко

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЛЕНОВ НТШ В МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В публикации рассмотрены важнейшие направления научной работы НТШ в межвоенный период.

Ключевые слова: общее собрание, Главная управа, устав, научная работа, конгресс.

Tetyana Savenko

INTERNATIONAL ACTIVITIES OF MEMBERS SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY IN THE INTERWAR PERIOD

The publication is considered the most important scientific work Shevchenko Scientific Society in the interwar period.

Key words: general meeting, General Council, charter, scientific work, congress.

УДК 94(477)

Ольга Придибайло

СТАНОВИЩЕ ЦИГАНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 20–30-ТІ РР. ХХ СТ.

У 20–30-ті рр. ХХ ст. актуальною проблемою для СРСР стало залучення циганського етносу на території України до "соціалістичного" способу життя чи хоча б до усталених форм суспільного устрою цього часу. Циганська національна меншина становила нечисленну групу населення, що вела кочовий спосіб життя. І саме він викликав численні втручання у традиційний уклад життя з боку радянського державного апарату, що особливого успіху не мало. Незважаючи на створення колгоспів, артілей, заборони торгової діяльності, включити цю національну меншину до штучно створюваного радянського народу не вдалося.

Ключові слова: циганська національна меншина, соціалістичне будівництво, репресії, радянська Україна, традиційний уклад.

Україна – багатонаціональна держава, якій у спадок від СРСР дісталася проблема єдиного радянського народу, яка для розв'язання потребує самоідентифікації громадян різних національностей, а завданням державного апарату є забезпечення їх інтересів та сприяння розвитку на економічному та культурному рівнях. Потреба у гармонізації стосунків з національними меншинами у сучасній Україні, консолідація української нації, уникнення етнічних конфліктів та виховання толерантного ставлення до різних етнічних груп вимагає врахування переваг та прорахунків взаємовідносин радянської влади та нацменшин. З давніх-давен на території України проживала значна кількість представників різних національних меншин. Деякі з них компактно мешкали тут упродовж кількох століть, як, наприклад, греки та поляки, а деякі – проживали набагато менше та були розселені дисперсно.

Цигани мешкають на теренах України декілька століть і за цей час вони стали невід'ємною частиною української історії, культури та побуту. Проте до сфери інтересів науковців вони потрапляли не дуже часто, а якщо й ставали об'єктами наукового дослідження, то переважно з етнографічної чи фольклорної точки зору. Деякі аспекти історичного розвитку циган ХХ ст. розкриті у працях Я. Романі [1], наукових розвідках І. Миговича й М. Макари [2], Н. Зіневич [3], Н. Деметер [4], О. Белікова [5]. Але більшість існуючих робіт мали не історичну, а етнографічну, соціологічну спрямованість або присвячувалися циганам Східної Європи чи СРСР загалом, а не власне Україні.

Важливу роль для розробки національної політики держави має облік чисельності населення, встановлення його кількості відповідними органами. У 20–30-ті рр. ХХ ст. за станом національного складу населення України слідували такі державні органи, як Центральне статистичне управління УСРР, Наркомат освіти, Інститут демографії, Відділ національних меншостей Наркомату внутрішніх справ тощо. Їх представники стикалися із низкою труднощів при проведенні демографічних обстежень – відсутністю досвіду, браком кваліфікованих кадрів, територіальною віддаленістю населених пунктів. Це стосувалося й циганського населення, здебільшого через їх кочовий спосіб життя [6, арк. 16].